

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN

Kustbebyggelseprojektet

Ortspresentation Hunnebostrand – Ulebergshamn

Rapportnr: 2011:29, bilaga 7

ISSN: 1403-168X

Kustbebyggelseprojektet

Slutrapport, skede 1, norra Bohuslän
Strömstad, Tanum, Sotenäs, Lysekil
Ortspresentation Hunnebostrand-Ulebergshamn

Författare: Ann Mari och Gunnar Westerlind

Omslag:Hunnebostrand 2010, foto Gunnar Westerlind

Samtliga historiska fotografier kommer från Västarvets fotodatabas. Fotografierna från 1970-talet har tagits av Marianne Ohlander, Lars Alvegård och Gunnar Westerlind. Samtliga fotografier från 2010 är tagna av Gunnar Westerlind.

Rapportansvarig: Mats Herklint

Utgivare: Länsstyrelsen i Västra Götalands län, Kulturmiljöenheten.

Rapporten finns som pdf på
www.lansstyrelsen.se/vastraquotaland
under Publikationer/Rapporter

Avsiktsförklaring

Detta är en ortspresentation i Kustbebyggelseprojektet. Den baseras på material i rapporterna Kustorter i Göteborgs- och Bohuslän från början av 1980-talet och resultatet av en fältinventering under sommaren 2010.

Varje ortspresentation ska kunna läsas separat. Vissa delar av texten är därför identiska i de olika presentationerna.

Hunnebostrand på 1970-talet.

Avsnittet Rekommendationer har bearbetats efter kontakt med kommunen.

Hunnebostrand 2010.

Innehåll

Inledning

1. Kustbebyggelseprojektet
2. DIVE-metoden
3. Genomfört arbete
4. Fortsatt arbete

Översiktlig beskrivning av utvecklingen fram till 2010

1. Samhällets utveckling i stort
2. Bebyggelsemiljön på land
3. Miljön i hamnen

Detaljerad beskrivning av nuläget 2010

1. Samhället som helhet
2. Bebyggelsemiljön
3. Hamnmiljön

Detaljerad analys av spåren av den historiska utvecklingen

1. Före 1860
2. 1860-1910
3. 1910-1950
4. 1950-1980
5. 1980-2010

Värdering och sårbarhet

1. Vetenskapliga värden
2. Upplevelsevärden
3. Bruksvärden
4. Sårbarhet
5. Vad ska värnas?
6. Hur ska det ske?

Slutsatser och rekommendationer för framtiden

1. Översiktsplanering
2. Detaljplanering
3. Kulturmiljöprogram
4. Rekommendationer

Inledning

Kustbebyggelseprojektet

Kustbebyggelseprojektet syftar till att utveckla metoder för att beskriva hur bebyggelsen i olika kustorter förändrats och utvecklats under olika tidsperioder. Det är ett led i arbetet med kultur- miljöfrågorna i miljömålen Levande kust och skärgård och God bebyggd miljö. Resultatet ska också kunna vara en del i arbetet med kustzonsplanering, kommunal översiktsplanering och information till allmänheten.

Den första delen av arbetet har genomförts sommaren 2010 i form av fältinventeringar i tretton platser i norra Bohuslän. Dagens situation jämförs med situationen under olika epoker från tiden före 1860 till och med 1980-talet. Under 2011 planeras en liknande analys i utvalda kustorter i Blekinge och Västernorrland.

DIVE-metoden

I en DIVE-analys som utarbetats av Riksantikvaren i Norge tillsammans med Riksantikvarieämbetet i Sverige behandlas flera geografiska nivåer och olika tidsepoker. Arbetet bedrivs i fyra steg. I en första fas samlas materialet och sorteras geografiskt och tidsmässigt. I fas två bedöms vad de insamlade uppgifterna berättar eller representerar. Under fas tre diskuteras kulturhistoriskt värde och sårbarhet inför framtida förändringar och slutligen i fas fyra hur samhällets historiska karaktär bör tas tillvara i framtiden.

I Kustbebyggelseprojektet innehåller de geografiska nivåerna "Riket" och "Regionen" korta beskrivningar av de bakomliggande krafter som format kustsamhällena i olika regioner under olika

tider. Tidsepokerna representerar olika utvecklingskedan men stämmer också överens med det underlagsmaterial som finns. På nivån "Hela samhället" analyseras tätortens utbredning och karaktär översiktligt för att därmed fånga särarten på varje plats. På nivåerna "Utvalda delar av samhället kärna" och "Hamnen" analyseras hur olika delar förändrats med tiden - dels på land och dels längs stranden. Miljöerna på land väljs utifrån förutsättningarna i varje ort.

Genomfört arbete

Sommaren 2010 har fältinventeringar genomförts i kommunerna Strömstad, Tanum, Sotenäs och Lysekil. Fältarbetet har till största delen baserats på rapporter från 1980-talet och genomförts då liksom nu av arkitekterna Ann Mari och Gunnar Westerlind. Resultatet av fältinventeringen i Hunnebostrand och Ulebergshamn presenteras här enligt DIVE-metoden.

De berörda kommunerna har liksom länsstyrelsen och Bohusläns museum fått tillfälle att lämna synpunkter på alla ortspresentationer.

Jämförande sammanställningar och en diskussion om regionala likheter och olikheter har genomförts i projektets slutrapport som finns tillgänglig på länsstyrelsens hemsida.

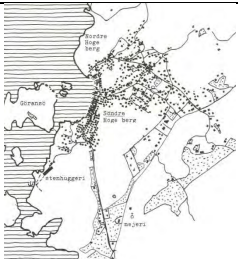

Fortsatt arbete

Nationella jämförelser och en diskussion om metoder att följa upp förändringar i bebyggelsen kommer att genomföras under projektets skede 2.

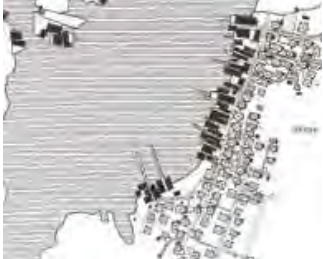

En ansökan om medel för jämförande studier i Blekinge och Västernorrland har lämnats in.

Översiktlig beskrivning av utvecklingen – steg 1

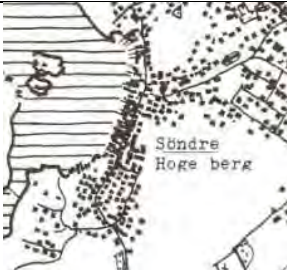

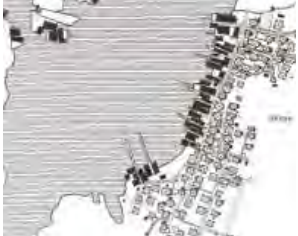

Samhällets utveckling i stort

	Riket	Regionen	Samhällets utbredning och karaktär	
Framtid	EU-reglerat näringsliv. Ökad andel äldre. Ändrad regionindelning. Ökad sjöfart och fortsatt bilism. Skärpt miljöpolitik. Ny plan- och bygglag.	Ökad turism. Ökat säsongsboende. Kommunalt samarbete. Fortsatt bilism och ökad fritidssjöfart. Ökad vindkraft. Ökat antal reservat.	 Utdrag ur Öp 2010	Kommunen föreslår i översiktsplanen att ny helårsbebyggelse i båda orterna ska studeras i en fördjupad översiktsplan och att kulturmiljön ska värnas.
1980-2010	EU-stöd och regler. "Kunskapsamhälle". Storstadstillväxt. Koncentration av samhällstjänster. Ökad landsvägstrafik. Ökade miljökrav. MB, PBL och KML.	Minskat fiske, ökad turism. Tillväxt i ett fåtal orter. Regionförbund. Utbyggda vägar & broar. Riksintressen och reservat. Översiktsplaner och regionala planer mm. Bygglövbefrielser mm.	 2010	Hunnebostrand blir en av de större orterna i kommunen med nya områden i öster och i Ulebergshamn. De äldre delarna blir fritidshus och turistmål.
1950-1980	Internationell stordrift. Industrisamhälle. Flera sociala reformer. Flykt från landsbygden. Kommunsammanslagningar. Ökad flyg- och landsvägs- trafik. Miljölagstiftning. Fysisk riksplanering.	Minskade basnäringar, ökad industri och turism. Befolkningskoncentration till färre orter. Konflikter fastboende och fritidsbor. Utbyggda broar & hamnar. Bevarande av natur & kultur. Byggnads- och detaljplaner.	 1970-tal	Hunnebostrand utvecklas främst som service- och industriort med få fiskare. Bebyggelsen växer inåt land. Gamla hus byggs om. Ulebergshamn blir alltmer en fritidsort.
1910-1950	Konjunktursvängningar. Internationellt beroende. Fackföreningar mm. Allmän rösträtt mm. Inflyttning till städer. Municipalsamhällen. Bil- och busstrafik. Plan- och bygglagar.	Beredskapsarbeten. Ökad industri och turism. Tillbakagång eller tillväxt i kustsamhällena. Fackföreningar mm. Utbyggda landsvägar och hamnar. Växande friluftsliv. Lokala stadgor och planer.	 1930-tal	Stenindustrin minskar i betydelse. Nödhjälpsarbeten sätts igång. Fisket består i Hunnebostrand som också blir turistort och huvudort i Tossene kommun. Ulebergshamn minskar.
1860-1910	Näringsfrihet och liberalism. Fortsatta klasskillnader. Skolplikt mm. Kommunreform. Ångbåtar och järnvägar. Byggnadsstadga mm.	Fiske, turism och industri. Ökande befolkning i större samhällen. Frikyrkorörelser mm. Säkrare farleder längs kusten för större fartyg. Naturens värde för hälsan. Lokala stadgor.	 1894	Stenhuggeri är huvudsysselsättning i båda orterna men sjöfarten är också viktig liksom fisket i Hunnebostrand där konflikter uppstår mellan yrkesgrupper.
Före 1860	Handelsrestriktioner. Skråväsende. Stora klasskillnader. Indelning i socknar. Segelfartyg och hästskjutsar & gångtrafik. Skatt knuten till markägande och handel.	Jordbruk och fiske. Stor ökning av befolkningen under sillperioderna. Socknecentra på land. Farleder längs kusten och västerut och få vägar på land. Fritt byggande på utmarker och kronomark.	 1660-talet	Hunnebostrand och Ulebergshamn är med säkerhet viktiga hamnplatser redan på 1500-talet. Hunnebostrand utvecklas långsamt till ett betydande fiskeläge. Stenhuggeri

Bebyggelsemiljön på land

	Del av samhället	Marken	Byggnaderna
Framtid	 <p>Utdrag ur Öp 2010</p>	<p>Enligt översiktsplanen från 2010 ska arbetet med en fördjupning av översiktsplanen föregås av en inventering av mellanrummen i samhället.</p>	<p>Enligt översiktsplanen från 2010 ska arbetet med en fördjupning av översiktsplanen föregås av en bebyggelseinventering.</p>
1980-2010	 <p>2010</p>	 <p>Kajplanen vid Sörstrané omvandlas till en vacker och trivsam mötesplats utan biltrafik.</p>	 <p>Renoverade stora bostadshus ligger högt upp på bergen ovanför hamnen vid Sörstranden.</p>
1950-1980	 <p>1970-talet</p>	 <p>Med biltrafiken följer breddning och asfaltering av vägarna och stark biltrafik ner till hamnen.</p>	 <p>Bostäder och butiker byggs allt längre från hamnområdet. Samhället blir tudelat.</p>
1910-1950	 <p>1930-talet</p>	 <p>Strandgatan mellan sjöbodarna, bostadshusen och butikerna är en smal och grusad gångväg.</p>	 <p>I det nyplanerade området öster om kyrkan byggs kvadratiska dubbelhus med branta tak.</p>
1860-1910	 <p>1894</p>	 <p>Områden med större dubbelhus växer upp på bergen. Enkla gångvägar leder ner till stranden.</p>	 <p>Dubbelhusen får höga stensocklar och plats för uthyrningsrum både på vind och i källare.</p>
Före 1860	 <p>1660-talet</p>	 <p>Bilder saknas från perioden men troligen låg bostadshus och gångvägar direkt på berghällarna.</p>	 <p>Bostadshusen är små enkel- och dubbelhus med träpanel, sadeltak och spröjsade fönster.</p>

Miljön i hamnen

	Hamnen	Bryggor och kajer	Byggnaderna
Framtid	 <p>Utdrag ur Öp 2010</p>	<p>Enligt översiktsplanen från 2010 ska arbetet med en fördjupning av översiktsplanen föregås av en inventering av mellanrummen i samhället.</p>	<p>Enligt översiktsplanen från 2010 ska arbetet med en fördjupning av översiktsplanen föregås av en bebyggelseinventering.</p>
1980-2010	 <p>2010</p>	 <p>Vid den gamla stenutskepningskajen har det funnits planer på nybyggnad av bostäder.</p>	 <p>Konservfabriken från 1950-talet har redan ersatts av bostadshus vid en allmän brygga.</p>
1950-1980	 <p>1970-tal</p>	 <p>Antalet fiskare minskar alltmer liksom antalet fiskebåtar.</p>	 <p>Sjöbodarna börjar delvis förfalla och fiskeredskapen blir oanvända.</p>
1910-1950	 <p>1930-tal</p>	 <p>En stor kaj för utlastning av sten anläggs i norr.</p>	 <p>En mindre kaj för större båtar anläggs också i söder.</p>
1860-1910	 <p>1894</p>	<p>Direkta bilder saknas från denna tid men enligt kartan kantas stranden av täta rader av bodar och bryggor där mindre båtar förtöjdes. De större låg vid pålknippen ute i viken.</p>	 <p>Stora magasin kantar stranden.</p>
Före 1860	 <p>1660-tal</p>	 <p>Arbete på bryggan.</p>	<p>Bilder saknas från perioden med troligen finns små bryggor och enkla bodar på klipporna vid stranden, där arbetet med redskap och fångst kan äga rum..</p>

Detaljerad beskrivning av nuläget 2010 – steg 1

Samhället i stort 2010

Översiktskarta över Hunnebostrand-Ulebergshamn med omgivningar.

1. Stor småbåtshamn.
2. Äldsta delen av Hunnebostrand.
3. Bebyggelse från början av 1900-talet.
4. Centrumområde.
5. Grupper från 1980 och -90-talen.
6. Hyreslägenheter.
7. Områden från 1970- och 2000-talen.
8. Äldsta delen av Ulebergshamn.

Karaktern skiftar mellan olika områden 2010

Den äldsta delen av Hunnebostrand ligger väl samlad invid stranden och nedanför de höga bergen.

Mellan sjöbodarna och bostäderna går Norra och Södra Strandgatan med många väl bevarade hus.

Längre från stranden finns ett område med större hus från det tidiga 1900-talet.

Söder om den gamla hamnen ligger en stor hamn för fritidsbåtar med varv och sjöbodar.

I områden med f d stenhuggarbostäder har flera om- och tillbyggnader ägt rum på de stora tomterna.

Nyttillskott är fritidslägenheter och verksamheter vid hamnen. Ålderdomshemmet kom på 1970-talet.

I utkanterna av den äldre bebyggelsen har modernt utformade ny-, om- och tillbyggnader kommit till.

Helårsbebyggelse i sammanhållna grupper har framförallt tillkommit öster om det gamla samhället.

Ett av de senast byggda områdena är Skalbergen där vita hus ligger högt upp på berget på f d stenbrottsmark.

I Ulebergshamn ligger den äldre bebyggelsen en bit från hamnviken som är fylld med fritidsbåtar och nya hus högt upp.

Vid kajen i den gamla hamnen finns fortfarande en fiskebåt och flera bodar och magasin.

Även om de byggts om har flera av de gamla husen bevarat sin ursprungliga karaktär.

Bebyggelsemiljön i Hunnebostrand – förändringar 2010

Karta som visar bedömningen av byggnadernas förändring 2010.

Inventeringsresultat på land

Under sommaren 2010 genomfördes en inventering i Hunnebostrand för att samla underlag för en redovisning av hur bebyggelsen i en del av det gamla samhället ser ut i dag och hur den har förändrats i förhållande till sin ursprungliga karaktär.

Vid inventeringen antecknades materialet på tak, och fasader, färgen på fasaderna och fönstrens utseende, omfattningen av olika tillbyggnader och byggnadernas tillkomstkaraktär. Sammanfattningsvis bedömdes graden av förändring som ursprunglig, anpassad eller stor.

Resultatet har sammanställts i excel-tabeller och möjliggör kartredovisningar av många olika slag. Dessa är dock mycket tidsödande och här har endast förändringsgraden redovisats på den karta som finns på föregående sida.

Totalt inventerades 296 hus med bostäder och lokaler. Drygt hälften av de inventerade husen bedöms härstamma från 1800-talet och knappt en fjärdedel från 1900-talet. Sju bedömdes vara byggda på 2000-talet. Tre fjärdedelar av husen har träfasader och en femtedel av fasaderna är klädda med eternit, plast eller plåt. Två femtedelar av fönstren är antingen spröjsade eller delade i två lufter.

För en mindre del av området genomfördes en noggrannare inventering. Av denna framgår att karaktäristiska drag är lertegel- eller betongtak, vita, gula eller pastellfärgade träfasader, spröjsade eller två-lufts-fönster, ett flertal tillbyggnader och anpassade eller stora bebyggelseförändringar.

Bebyggelsen i Hunnebostrand är sedan länge indelad i tomter som avgränsas av murar, spjälstaket eller trådstängsel som sattes upp då kommunen grävde ner vatten- och avloppsledningar.

Bostadsbebyggelsen varierar inom olika områden. Centrala Hunnebostrand har länge varit ett levande samhälle. Andelen fritidshus i den äldsta delen

har ökat framförallt efter 1980. I områden med bostadshus och verksamhetslokaler från 1900-talet har byggnaderna successivt förändrats. Detaljplaner med detaljerade utformningsbestämmelser saknas vilket gör att större förändringar är möjliga på större tomter än i den täta bebyggelsen.

Bedömningarna har dock gjorts snabbt och inte kunnat kontrolleras efteråt, vilket gör att felkällor finns.

Totala antalet inventerade hus 296

Fasader	224 trä, 41 eternit, 7 plast, 12 plåt, 7 tegel, 7 puts, 1 sten
Fönster	122 spröjsade, 117 två-lufts, 56 en-lufts
Tillbyggnader	87 liten, 132 fler, 20 stor
Karaktär	155st 1800t, 71st 1900t, 7st 2000t
Förändring	47 urspr, 131 anpassad, 108 stor

Delinventering av 159 hus

Tak	62 tegel, 72 betongpannor, 16 övrigt
Fasader	77 vita, 19 gula, 44 pastell, 11 faluröda, 2 övrigt

För en mindre del av området har en noggrannare inventering genomförts. Av denna framgår att karaktäristiska drag är tegel- eller betongtak, vita, gula eller pastellfärgade träfasader, spröjsade eller två-lufts-fönster, ett flertal tillbyggnader och anpassade eller stora bebyggelseförändringar.

Uppgifterna som samlades in i Hunnebostrand jämförs i slutrapporten med inventeringarna från de övriga orterna i norra Bohuslän.

På följande sidor beskrivs förändringarna i text och bilder.

Bebyggelsemiljön i Hunnebostrand – marken mellan husen 2010

Vid den breddade och asfalterade Norra Strandgatan ligger en sjömack, butiker och restauranger.

Södra Strandgatan är smalare men har stark biltrafik sommartid. Där finns endast sommarbutiker.

Torget vid Sörstrand är klätt med gatsten och avgränsat av häckar och vita spjälstaket.

Utänför gamla Folkets hus finns parkering, en pampig stentrappa och stenmur. Platsen ska omvandlas helt.

När husen blir fritidshus ersätts de gamla trådstängslan mellan stenstolpar av vita spjälstaket.

Tomterna omvandlas ibland från gröna trädgårdar till hårdgjorda platser med sten- och plattsättning.

De omgivande höga bergen är ännu obebyggda.

Upplagsplatsen i norr har iordningställt som parkmark.

Bebyggelsemiljön i Hunnebostrand – byggnaderna 2010

De minsta dubbelhusen ligger i rader invid och ovanför strandgatorna. De är alla "anpassat ombyggda".

Små tillbyggnader, utbytta fönster och ändrat takmaterial är vanliga – däremot inte plank.

Hotell Gastis i backen ner mot hamnen har byggts om och till flera gånger. Det är nu endast restaurang.

Ett av de få bostadshusen med väl bevarad snickeriveranda byggdes 1847 på "Hällå i Sörstrané".

Huggna stensocklar, eternitfasader, stora taklyft, utbyggda verandor och trådstängsel är vanliga.

En f d butiksfastighet blir minilivs med restaurang och förses med träfasader, spröjsade fönster och veranda.

På Sörstrand ligger renoverade bostäder med ljusa fasader, traditionella material och vidsträckt utsikt.

Byggnaden från det tidiga 1900-talet är ljus med tegelröda tak. Pensionärshuset bryter strukturen.

Hamm miljön i Hunnebostrand – förändringar 2010

Karta som visar bedömningen av sjöbodarnas förändring 2010.

- ursprunglig karaktär
- anpassad förändring
- stor förändring

Inventeringsresultat i hamnen

Under sommaren 2010 genomfördes en inventering av sjöbodarna och övrig hamnbebyggelse i Hunnebostrand, för att samla underlag för en redovisning av hur hamnbebyggelsen i det gamla samhället ser ut i dag och hur den har förändrats i förhållande till sin ursprungliga karaktär.

Vid inventeringen antecknades materialet på tak och fasader, färgen på fasaderna, förekomsten av kaj eller brygga och byggnadernas användning. Sammanfattningsvis bedömdes graden av förändring som ursprunglig, anpassad eller stor.

Resultatet har sammanställts i excel-tabeller och möjliggör kartredovisningar av många olika slag. Dessa är dock mycket tidsödande och här har endast förändringsgraden redovisats på den karta som finns på föregående sida.

Totalt inventerades 50 byggnader. Drygt hälften användes som förråd eller garage. Caféeer, restauranger och bostäder förekommer i nybyggnader utmed stranden. Två femtedelar av taken är klädda med betongpannor och en fjärdedel med tegel. Nästan alla har faluröda träfasader men några hus är vita, gula eller ljusgrå. Hälften av byggnaderna ligger i anslutning till en brygga och något färre på fast mark, vilket är ett karaktärsdrag i Hunnebostrand. Stora förändringar som ombyggnader med nya material och så att boende är möjligt är sällsynta i Hunnebostrand, men de som genomförts är genomgripande. Den äldre sjöbodbebyggelsen på i Hunnebostrand är mycket enhetlig men nyare tillskott har en annorlunda karaktär. Det finns ett visst bortfall i materialet beroende på missade inventeringsuppgifter, men i stort sett kan man dra slutsatsen att den äldre bodbebyggelsen på i Hunnebostrand är mycket enhetlig och att nyare tillskott har en annorlunda karaktär.

Uppgifterna som samlades in för Hunnebostrand jämförs i slutrapporten med inventeringarna från de övriga orterna i norra Bohuslän.

Totala antalet inventerade byggnader 50

Takmaterial	tegel 12, betongpannor 21 , övrigt 13
Fasad	trä 46 , puts 3, plåt 1
Fasadfärg	vit 5, gul 2, faluröd 41 , ljusgrå 2
Förändring	ursprunglig 27 , anpassad 19, stor 4
Läge	vid brygga 25 , vid kaj 9, på mark 23
Användning	förråd 25, bostad 9, butik 6, café 3, garage 2, mack 1, rökeri 1, bildar- kiv 1, restaurang 2

I Hunnebostrand är det fortfarande möjligt att se vattenytan hamnen och bodarna på den andra sidan mellan sjöbodarna.

På följande sidor beskrivs förändringarna i text och bilder.

Hamnmiljön i Hunnebostrand – kajen och bryggor 2010

Torget vid den södra kajen har med stenläggning, pollare och skulpturer blivit en välordnad samlingsplats.

Gästande båtar och små fiskebåtar förtöjs vid potonbryggor och när kajen mellan två sjöbodarna.

Vid den södra kajen är det tomt vintertid. De bofasta har sina båtar i anslutning till de gamla sjöbodarna.

Vid den norra kajen finns sommartid båtförbindelse i form av turbåten "Sotefjorden" utmed kusten.

Längs den gemensamma bryggan på St Göransön förtöjs mest fritidsbåtar som ägs av bofasta.

Den södra kajen anlades som AK-arbete på 1930-talet och renoverades 1952. Innanför ligger småbåtar.

Gult ny bostad
Röd kvarvarande verksamhet
Orange sommarbutik

I den södra delen av bodraden finns en del sommarbutiker. I den norra delen har nya byggnader tillkommit.

De flesta fritidsbåtarna och båtservicen ligger i hamnen söder om det gamla samhället.

Hammiljön i Hunnebostrand – byggnaderna 2010

Många av de gamla sjöbodarna har byggts om men med bevarad karaktär. Faluröd panel dominerar.

Vid Södra Strandgatan används några sjöbodar som sommarbutiker eller garage.

Taken med olika form och lutning är täckta med material som lertegel, betongpannor, plåt eller eternit.

Vid den norra delen av stranden ligger vita byggnader med verksamheter och bostäder.

Konservfabriken från 1940-talet är riven och ersatt av bostadshus. Kajen ägs av kommunen och är tillgänglig.

De nya byggnaderna bildar en egen miljö med en skala väl anpassad till övrig strandbebyggelse.

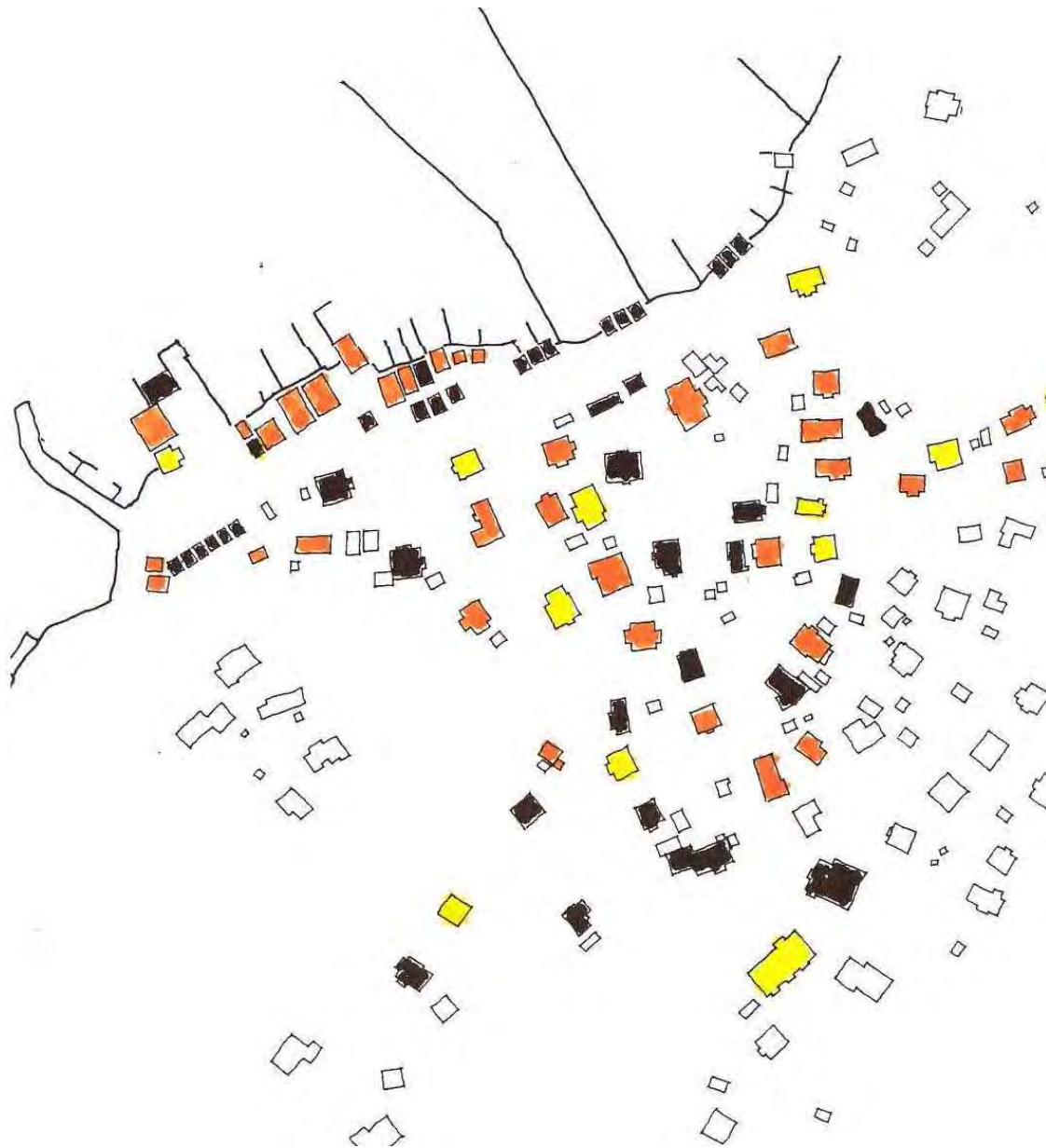

Bryggan med sjötappen vid Strandgatan är viktig men ett provisorium.

Vitt är den sammanhållande färgsättningen även för pensionärshemmet på berget ovanför hamnen.

Bebyggelsemiljön i Ulebergshamn – förändringar 2010

Karta som visar bedömningen av byggnadernas förändring 2010

- ursprunglig karaktär
- anpassad förändring
- stor förändring

Inventeringsresultat i Ulebergshamn

Under sommaren 2010 genomfördes en inventering i Ulebergshamn för att samla underlag för en redovisning av hur bebyggelsen i en del av det gamla samhället ser ut i dag och hur den har förändrats i förhållande till sin ursprungliga karaktär.

Vid inventeringen antecknades materialet på fasaderna, omfattningen av olika tillbyggnader och byggnadernas tillkomstkaraktär. Sammanfattningsvis bedömdes graden av förändring som ursprunglig, anpassad eller stor.

Resultatet har sammanställts i excel-tabeller och möjliggör kartredovisningar av olika slag. Dessa är dock mycket tidsödande och här har endast förändringsgraden redovisats på den karta som finns på föregående sida.

Totalt inventerades 88 hus varav 47 bostäder, 6 verksamhetslokaler, 4 uthus, och 31 sjöbodar.

Knappt två tredjedelar av husen bedöms ha 1800-talskaraktär och en femtedel 1900-tals respektive 2000-talskaraktär. Den inventerade bebyggelsen i Ulebergshamn har ett gemensamt karaktärsdrag. Byggnaderna har, trots olika förändringar, behållit eller fått tillbaka trä som fasadmateriell. Detta gäller även senare tillkommen bebyggelse. Bostäderna ligger på tomter inhägnade av murar, spjälstaket, trådstängsel eller häckar. Två tredjedelar av sjöbodarna och magasinerna ligger vid en brygga. Nya bodlängor ligger däremot uppe på stranden innanför moderna pontonbryggor. Detaljplaner med utformningsbestämmelser saknas, vilket gör att små förändringar successivt kan påverka bebyggelsens karaktär i den äldsta delen av Ulebergshamn.

Det finns ett visst bortfall i materialet beroende på missade inventeringsuppgifter.

Totala antalet inventerade byggnader 88

31 sjöbodar, 6 lokaler, 4 uthus, 47 bostäder

Fasadmateriell **80 trä**, 5 eternit, 2 plast,
1 betongsten

Tillbyggnader 11 liten, **22 fler**, 6 stor

Karaktär **52st 1800t**, 18st 1900t, 18st 2000t

Förändring **41 ursprungl**, **35 anpassad**, 12 stor

Läge sjöbod **21 brygga**, 17 mark

Uppgifterna som samlades in för Ulebergshamn jämförs i slutrapporten med inventeringarna från de övriga orterna i norra Bohuslän.

Fiskebåt i hamnen i Ulebergshamn 2010.

På följande sidor beskrivs förändringarna i text och bilder.

Bebyggelsemiljön i Ulebergshamn – marken mellan husen 2010

Kajplanen är asfalterad och används bl a för uppläggning av båtar och fiskredskap. Den kantas av magasin.

En fiskebåt finns kvar. Längs kajen, småbryggorna och de långa pontonbryggorna ligger fritidsbåtar.

Från stranden går smala gångvägar ut till bryggorna som ligger ganska glest.

En minnestavla är uppsatt på den tidigare utlastningsplatsen för sten utanför hamnpiren.

Vägen förbi den äldre bebyggelsen ner till stenulastningsplatsen vid hamnen kantas av stenpollare.

Den smala asfalterade vägen omges av trädgårdar begränsade av spjälstaket eller häckar.

De äldre byggnaderna ligger omgivna av gräsmattor och träd i sänkor mellan bergen.

De näraliggande bergen är obebyggda men längre bort klättrar fritidshus från 1960-talet.

Bebyggelsemiljön i Ulebergshamn – byggnaderna 2010

De äldre husen från slutet av 1800-talet har byggts om men behållit sin huvudkaraktär.

Den har kompletterats med tidstypiska byggnader från tidigt 1900-tal med traditionella material.

Varierande former på byggnader och tak hålls samman av läge, färgsättning, material och vegetation.

Bebyggelsetrycket har medfört ny uppstickande bebyggelse på tidigare stenbrottsmark upp i bergen.

I den glesa bebyggelsen kan relativt stora tillbyggnader förekomma på mark med terrasser och murar.

Ett av de största husen har höga stensocklar, utbyggda verandor och förändrad fönstersättning.

Fritidshusen från 1900-talets senare del avviker från den tidigare byggnadstraditionen men är väl anpassade till terrängen. De nybyggda husen är mer framträdande.

I Ulebergshamn finns exempel på byggnadsområden från olika tider och med tidstypiskt utseende och där finns ännu rester av skrotsten eller stenbrott.

Detaljerad analys av spåren av den historiska utvecklingen – steg 2 och 3

Tiden före 1860

I skärgårdsområdet innanför Sotefjorden dröjer många sjöfarare i väntan på ett lägligt tillfälle att ta sig förbi Sote huvud. Ulebergshamn vid Strandhamnskilen mellan bergen Vindelklätten och Kra-seberget och Hunnebostrand innanför St Göransö och vid bukten mellan de höga och tvärbranta Nordre och Söndre Hoge Berg är utmärkta hamnplatser. Den norra delen av Hunnebostrand tillhör Ellene gård och den södra delen Hunnebo gård. Ulebergshamn tillhör gården Uleberg.

Närheten till havet och skärgården drar fiskare, sjöfarare och fiskhandlare till Hunnebostrand under perioder då sillen går till - troligen redan på 12- och 1300-talen. Permanentboende förekommer med säkerhet under 1500-talet, då Hunnebostrand blir ett av Bohusläns största samhällen, med ungefär 400 invånare. Enligt en förteckning från år 1587 finns då 117 bodar, som ägs av 71 strandsittare och 16 personer från annan ort.

År 1594 beskrivs Ulebergshamn som en hamnplats, men där finns också befolkning några år senare. Troligen är platsen utskeppningshamn för timmer. Enligt traditionen bodde där flera holländare.

Hunnebostrand och Ulebergshamn på 1660-talet

Försörjningsmöjligheterna och befolkningen minskar då sillen försvinner. År 1748 finns endast kronans dragoner kvar i två hus och fyra utfattiga fiskarfamiljer i fyra hus i Hunnebostrand. Under följande sillperiod bosätter sig åter fiskare på platsen, men storhetstiden från 1500-talet återkom-

mer inte. Endast ett trankokeri uppförs vid stranden och då sillen åter drar bort återstår fattigdom. År 1810 är åtta fattiga och sju tiggare av de totalt 36 hushållen. För att överleva börjar man fiska hummer. År 1835 är Hunnebostrand ett betydande hummerfiskeläge. Bebyggelsen ligger på de branta sluttningarna nordväst om Söndre Hoge Berg och söder om Nordre Hoge Berg.

Ett av de småbostadshus som kan ha uppförts före 1860

Vilka spår finns kvar från tiden före 1860? Hur tydliga är de?

De fysiska spår som finns kvar och som är tydligt avläsbara i Hunnebostrand är:

- Enstaka låga enkelstugor och små dubbelhus med gavlar mot vattnet och med uthus som tillbyggnader på gaveln.
- Hamnlägena med bryggor utmed stranden i både Hunnebostrand och Ulebergshamn.
- Avgränsande obebyggda berg.

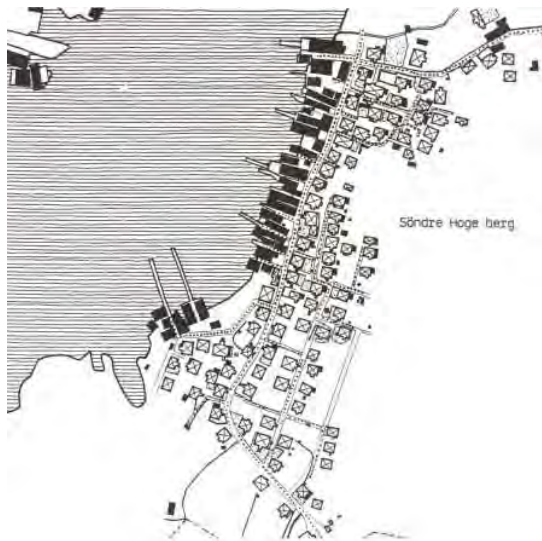
Hur kan spåren förstöras?

Spåren blir otydliga om:

- De kvarvarande gamla byggnaderna rivs eller förvanskas genom okända om- och tillbyggnader.
- De ursprungliga hamnlägena inte längre används.
- Närliggande berg bebyggs.

Åren 1860-1910

Under den andra hälften av 1800-talet utvecklas såväl sjöfart och fiske som stenindustrin. År 1863 startar en göteborgare stenhuggeri i Skalbergen i Hunnebostrand. År 1868 övertas verksamheten av en firma från Blekinge. På 1880-talet blir Hunnebostrand centrum för stenindustrin i Bohuslän med byggnadssten och kantsten som specialitet. Fiskarna hugger sten då fisket ligger nere. I Ulebergshamn påbörjas stenhuggeriverksamhet 1884.

Södra delen av Hunnebostrand 1894.

Antalet invånare mer än fördubblas 1860-90. Bostads- och bodbebyggelsen växer. Rader med dubbelhus byggs nedanför Söndre Hoge Berg. Husen förskjuts i sidled, så att alla kan se ner till hamnen.

Bebyggelsen på Sörstrand.

Sjöbodarna läggs i rader längs bryggorna. Invid Nordre Hoge Berg byggs bostäder nära stenbrotten och utskeppningskajen. En smal lerig stig går mellan de två områdena med fiskare respektive sten-

huggare. Invånarna klagar över dålig service. Landsvägen är dålig, allmän brygga och ångbåtsförbindelse saknas. Skola kommer först 1881 och telefonförbindelse ännu senare.

Även Ulebergshamn växer mot slutet av 1800-talet med sillperioden och stenindustrin. År 1892 finns där 20 bostadshus, två sillmagasin och två stenhuggerier samt en utskeppningshamn för sten.

Ulebergshamn 1914.

Stenindustrin utvecklas ytterligare och befolkningen ökar till över 1000 personer. Nya bostadskvarter tillkommer enligt en stadsplan från 1896. Hunnebostrand blir municipalsamhälle år 1901.

Fiskare i Hunnebostrand.

Vilka spår finns kvar från 1860-1910? Hur tydliga är de?

De tydligaste spåren från perioden är:

- Raderna av likstora bostadshus nedanför Söndre Hoge Berg samt bebyggelsekvarteren innanför Sörstrand och Norstrand.
- Äldre bostadsbebyggelse på sluttningen ovanför hamnen och längs landsvägen i Ulebergshamn.
- Bevarad bod- och magasinsbebyggelse, kajer och bryggor längs stränderna i Hunnebostrand, Ulebergshamn och på St Göransö.
- Gatunätet i området ordost om Söndre Hoge Berg.
- Kvarvarande rester av stenbrott.

Hur kan spåren förstöras?

Spåren blir otydliga om:

- Bostadshus och sjöbodar från perioden rivs eller förvanskas genom okänsliga om- och tillbyggnader.
- Kajer och bryggor från perioden avlägsnas eller privatiseras.
- Gatunät och tomtindelning i egnahemskvarteren från sekelskiftet 1900 förändras.
- Samtliga spår av stenbrott tas bort.

Fraktfartyg i Ulebergshamn

Åren 1910-1950

I Hunnebostrand är antalet serviceföretag ca 30 vid slutet av första världskriget. Kyrkan invigs år 1911. Då landsvägen till Bohusbanan blir klar år öppnas bussförbindelse till Dingle 1921 och senare till Kungshamn. Bostadsbebyggelsen växer. Stora dubbelhus med kvadratisk plan och hög källarvåning av granit uppförs och omges av trädgårdar.

Med resmöjligheterna kommer turister. År 1925 bildas badortsförening i Hunnebostrand. Två hotell byggs men de flesta hyr rum hos befolkningen.

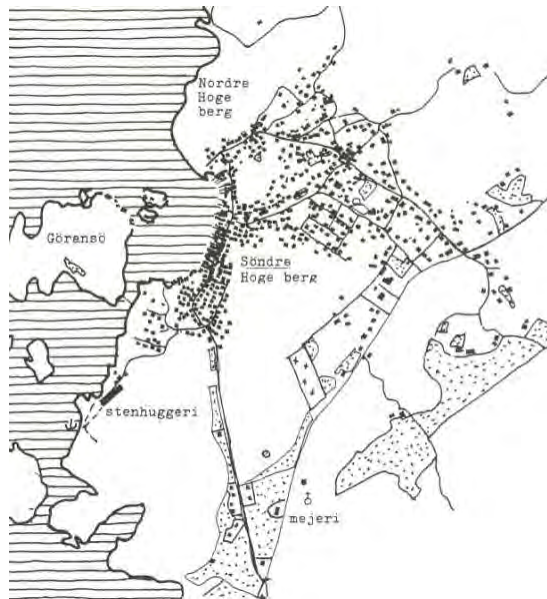

Ulebergshamn.

Ny stadsplanering påbörjas på 1920-talet. Stenindustrin önskar en genomgripande förändring av hamnmiljön. Stora ytor behövs för upplag av sten. I stadsplanen föreslås en ny lång kaj i norr, utvidgning av Sörstrandskajen, breddning av vägen samt rivning av sjöbodar. Förslaget antas av kommunen år 1938, men godkänns inte av Kungl. Maj:t efter kritik från planmyndigheter, kulturvårdande myndigheter och fiskarbefolkningen.

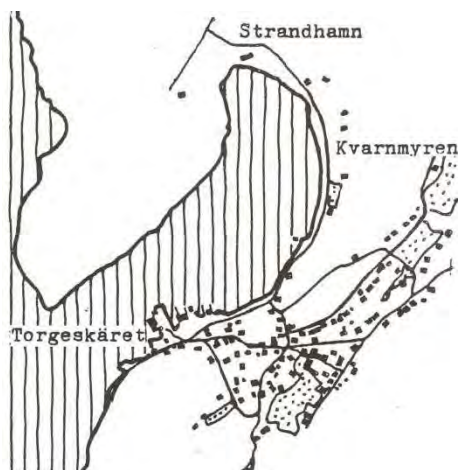
1930-talets depression medför kriser för stenindustrin och invånarna i Hunnebostrand. Många blir arbetslösa, men nöden mildras något av olika nödhjälpsarbeten bl a byggande av Sotenkanalen åren 1931-34.

Bebyggelsen har vid slutet av 1930-talets mitt vuxit från strandområdet invid bergen in i dalgången upp mot landsvägen i ett glest och oregelbundet mönster. Bergspartierna är fortfarande obebyggda, men många är täckta av öppna stenbrott. Bostadshusen är vanligen ljusst målade och har sadeltak av tegel. De stora hotellbyggnaderna har också sadeltak liksom sjöbodarna och magasinerna längs stranden.

Hunnebostrand på 1930-talet.

Under 1900-talets första decennier fungerar Ulebergshamn främst som ett stenhuggarsamhälle. År 1930 bor ca 440 personer i samhället som har eget Folkets hus. Bostadsbebyggelsen ligger uppradad längs vägen ner mot hamnen och längs vägarna utmed dalgången. Det tätaste området ligger en bit upp på land. Stenhuggarna har inte samma intresse som fiskare eller skeppare av att bo nära båtarna. Utskeppningskajen och dess byggnader bildar därför en avskild miljö.

Ulebergshamn på 1930-talet.

Då Sotekanalerna invigs år 1935 förbättras förutsättningarna för fiske och sjöfart i Hunnebostrand. År 1940 finns där ett 15-tal motorseglare. Turismen är en lönsam och välkommen binäring. År 1938 besöks samhället av ca 1000 badgäster. VA-system

tillkommer som nödhjälpsarbete vilket underlättar både uthyrning till sommargäster och etablering av nya verksamheter.

Den nya kajen vid Sörstrand.

Arbetet med den nya stadsplanen i Hunnebostrand fortsätter. År 1943 genomförs en sociologisk undersökning. Tillfrågade stenhuggare talar av utseende- och sysselsättningskäl för en ny stenkaj, medan fiskarna anser sig behöva sjöbodor både för sitt arbete och för förvaring av redskap. Invändningarna beaktas dock inte och inte heller planförfattaren, Sune Lindströms förslag att utforma den nya bebyggelsen i enlighet med gamla traditionen med gavlarna mot vattnet.

Vilka spår finns kvar från 1910 -1950? Hur tydliga är de?

De tydligaste spåren från perioden är:

- Bostadshus med tidstypiskt utseende i bostadsområdena i dalgången öster om Nordre och Søndre Hoge Berg i Hunnebostrand och väster om landsvägen i Ulebergshamn.
- Folketshusbyggnaden i Ulebergshamn.
- Hotellbyggnaden.
- Planer för upplag och utskeppning av sten.

Hur kan spåren förstöras?

Spåren blir otydliga om:

- Bostadshusens karaktär förvanskas genom omgripande om- och tillbyggnader.
- Folketshusbyggnaden eller hotellet rivs eller förvanskas.
- Planerna för hantering av sten bebyggs.

Åren 1950-1980

År 1954 fastställs planen för ett nytt industriområde i norr och en breddning av vägen längs stranden. Ca 10 sjöbodar rivs för att ge plats åt en konserverfabrik. Ytterligare sjöbodar rivs eller kapas då Strandgatan breddas och asfalteras.

Hunnebostrand på 1970-talet.

Näringslivet förändras med stenindustrins fall och fiskets tillbakagång. Industri, service och turism blir huvudsakliga näringskällor då Hunnebostrand blir huvudort i Tossene kommun. Befolkningen minskar till ca 1500 fram till 1970-talet. Nya bostadshus och verksamhetslokaler byggs successivt inåt land och många äldre hus moderniseras. Samhällets centrum förskjuts in mot land. Konserverfabriken läggs ner 1978. Kylanläggningen blir pizzeria och fabriken omvandlas till bostäder. Sju hemmafiskare finns kvar vid mitten av 1970-talet. De stora arbetsplatserna finns inom industrin men de flesta arbetar inom olika servicenäringar. I närheten av torget ligger olika butiker och serviceinrättningar.

Vid slutet av 1970-talet är Hunnebostrand serviceort för stora delar av den omgivande bygden och räknas inför 1980-talet som ett av kommunens utvecklingsområden.

I Ulebergshamn minskar befolkningen med stenindustrins och fiskets tillbakagång. Arbetstillfällen, butik, bussförbindelse och skola saknas. Folketshusbygganden utnyttjas som magasin. Mer än hälften av bostadshusen ägs av sommargäster. De flesta permanentboende är pensionärer.

Ulebergshamn på 1970-talet.

På bergen runt samhället och viken ligger moderna fritidshus, men det äldre bebyggelseområdet har kvar sin åldersdomliga karaktär och många detaljer från stenhuggeripokern. Skrotsten på bergen, magasinsbyggnader, stenhögar och lastkranen vid hamnen vittnar om den tidigare lönsamma stenhuggerieringen.

Vilka spår finns kvar från 1950-1980? Hur tydliga är de?

De tydligaste spåren från perioden är:

- De stensatta kajerna och de breddade Strandgatorna i Hunnebostrand.
- Den stensatta kajen och piren i Ulebergshamn.
- Servicebyggnader av olika slag i Hunnebostrand.

Hur kan spåren förstöras?

Spåren blir otydliga om:

- Kajanläggningarna förstörs, förändrar karaktär eller användning,
- Strandgatorna stängs av.
- Servicebyggnader rivs eller får ändrad användning.

Åren 1980 – 2010 i Hunnebostrand

Hunnebostrand är serviceort i norra Sotenäs. Befolkningen har sedan 1970-talet ökat till drygt 2000 invånare 1995 men har sedan minskat till drygt 1800 år 2009. Successiv nybyggnad av bostäder har skett både i Hunnebostrand och i Ulebergshamn, men omvandlingen till fritidshus i de äldsta delarna har medfört en tyngdpunktsförskjutning från hamnområdena österut in mot land. I Ulebergshamn har också många fritidshus tillkommit. Hamnar för fritidsbåtar har anlagts i båda orterna.

Hunnebostrand 2010.

På 1970-talet kantades stranden av faluröda sjöbodarna av olika storlek och den ljusa bostadsbebyggelsen låg vid foten av Söndre Hoge Berg.

2010 har bebyggelsestrukturen i stort sett inte förändrats. De stora husen med långsidan mot vattnet ligger kvar. Nya pontonbryggor har kommit i hamnviken.

På 1970-talet fanns ännu fiskeredskap utanför de flesta sjöbodarna. Några bodar var förfallna.

2010 finns inte många fiskare kvar. Sjöbodarna har rustats upp liksom en del bryggor.

På 1970-talet låg flera butiker kvar längs Strandgatorna. I den f d fiskaffären var en utställning av el-produkter.

2010 ägs den gamla fiskaffären av Svenska Hummerakademien och sommartid omvandlad till hummerkrog.

Åren 1980 – 2010 i Hunnebostrand

På 1970-talet var biltrafiken problematisk på Strandgatorna med varudistribution till olika verksamheter.

2010 har verksamheterna blivit mer turistinriktade. Sjömacken ligger kvar vilket är bra för båtvarfarna.

Vid torget vid Sörstrané låg på 1970-talet en livsmedelsbutik och kiosk i ett ombyggt dubbelhus.

2010 är huset återigen ombyggt men med traditionellt formspråk och omvandlat till restaurang mm.

Området från början av 1900-talet nära södra hamnen hade 1970 i stort sett ursprunglig karaktär.

2010 har flera hus försetts med stora verandor, takfönster, utbyggnader och nya spjälstaket.

På 1970-talet var butikshuset klätt med eternit liksom flera av de små dubbelhusen. Bilarna stod tätt utmed Södra Strandgatans fasader.

2010 är butikshuset ombyggt till bostäder och försett med en traditionellt utformad fasad förutom dörren. De små husens utseende är i stort sett oförändrat.

Åren 1980 – 2010 i Ulebergshamn

På 1970-talet var Folkets hus förfallet och utnyttjat som magasin.

2010 är det ombyggt till bostadshus. Det enda karaktärsdrag som återstår är den mäktiga stensockeln.

Ett av de mest välbevarade husen från stenhuggarepoken hade på 1970-talet nytt tegeltak.

2010 är huset fortfarande mycket väl bevarat med vacker veranda och svängda stentrappor.

Den smala gatan ner till utskeppningshamnen kantades på 1970-talet bl a av äldre hus och stenstolpar.

2010 har endast små detaljer förändrats längs vägen men belysningsstolparna har försvunnit.

Vid den stenkantade kajen låg flera småbåtar - bl a en folkbåt - på 1970-talet. Magasinen var i gott skick.

2010 har stenkajen kantats med en träbrygga och några av magasinerna byggts om till bostäder men folkbåten ligger kvar på samma plats.

Värdering

En värdering av bebyggelsemiljöerna i Hunnebostrand och Ulebergshamn kan ske utifrån möjligheterna att förstå och avläsa den historiska utvecklingen vilket hänger samman med vilka kunskapsvärden eller vetenskapliga värden som finns. Värderingen kan också baseras på de möjligheter till upplevelser som miljön erbjuder. Bebyggelsemiljön har också stor betydelse för dem som använder eller brukar den som boende eller näringsidkare.

Vetenskapliga eller kunskapsvärden

Kunskapsvärdena handlar om möjligheten att avläsa historien med hjälp av tydliga spår från tiden före 1860, 1860-1910, 1910-1950, 1950-1980.

Värdefulla för bebyggelsemiljöerna på land är:

- Enstaka låga enkelstugor och små dubbelhus med uthus som tillbyggnader på gaveln och avgränsande obebyggda berg från tiden före 1860.
- Raderna av likstora bostadshus nedanför Söndre Hoge Berg samt bebyggelsekvarteren innanför Sörstrand och Norstrand, den äldre bostadsbebyggelsen på sluttningen ovanför hamnen och längs landsvägen i Ulebergshamn samt kvarvarande rester av stenbrott i båda samhällena från perioden 1860-1910.
- Bostadshus med tidstypiskt utseende i bostadsområdena i dalgången öster om Nordre och Söndre Hoge Berg i Hunnebostrand och väster om landsvägen i Ulebergshamn, Folketshus- och hotellbyggnaderna, samt servicebyggnader av olika slag i Hunnebostrand från tiden 1910-1950.

Värdefulla för hamnmiljöerna är:

- Hamnlägena med bryggor utmed stränderna från tiden före 1860.
- Bevarad bod- och magasinsbebyggelse, kajer och bryggor längs stränderna i Hunnebostrand, Ulebergshamn och på St Göransö från tiden 1860-1910.
- Planerna för upplag och utskeppning av sten, de stensatta kajerna och den breddade strandgatan i Hunnebostrand, den stensatta kajen och piren i Ulebergshamn från tiden 1910-1950.

Upplevelsevärden

Upplevelsevärdena är de komponenter i miljön som uppskattas av heltids- och deltidsboende, näringsidkare och besökare.

För allas upplevelse av landskapet och bebyggelsemiljön i den äldsta delen av Hunnebostrand som helhet är det värdefullt att:

- De identitetsskapande omgivande Söndre och Nordre Hoge Berg bevaras obebyggda.
- Tidstypiska bostadshus och servicebyggnader från olika tider kan behålla sina karaktärsdrag och funktioner.
- Gatumönster och tomtindelningar från olika tider behålls.
- Hamnstrukturen med sjöbodas, bryggors, stensatta kajer och f d uppläggningsplatser bevaras och så långt möjligt hålls allmänt tillgänglig.

För allas upplevelse av landskapet och bebyggelsemiljön i den äldsta delen av Ulebergshamn som helhet är det värdefullt att:

- Tidstypiska bostadshus från olika tider kan behålla sina karaktärsdrag.
- Rester från stenhuggartiden i form av stenbrottsrester, stendetaljer längs gator, i trädgårdar och på kajer tas tillvara.
- Hamnmiljön med sjöbodas, magasin, bryggor, stensatt kaj och en f d uppläggningsplats bevaras och så långt möjligt hålls allmänt tillgänglig.

Bruksvärden

För att samhället ska kunna leva vidare är det viktigt att praktiskt, ekonomiskt och socialt kunna bruka eller använda miljön i de äldsta delarna av samhällena.

För boende är det värdefullt att:

- Känna trygghet och kontinuitet i sin hemmiljö.
- Kunna använda bostadshus och sjöbodas på ett rationellt sätt.
- Serviceutbudet inte försämras.

För näringsidkare är det värdefullt att:

- Förutsättningarna för kvarvarande fiske, andra verksamheter och turism inte försämras.

Sårbarhet

De uppräknade värdena är känsliga eller sårbara för olika typer av förändringar. Det kan handla om utplåning eller omvandling och ändring av användning eller ägoförhållanden.

Nyexploatering av tidigare obebyggda områden på bergen eller utmed stränderna invid de gamla samhällena medför att den för kusten tydliga kontrasten mellan karga och vindpinade bergsområden och tät bebyggelse i skyddade dalgångar försvinner eller att avgränsade traditionella hamnområden i skyddade vikar breder ut så att gränserna suddas ut.

Utplåning som orsakas av förfall eller rivning av byggnader eller anläggningar medför att värdena försvinner helt. Detta kan förhindras med hjälp av regler och bestämmelser i plan- och bygglagen eller lagen om kulturminnen samt olika former av bidrag.

Omvandling kan ske långsamt genom att flera små ändringar görs successivt under en lång tid eller plötslig genom att en genomgripande ombyggnad kommer till stånd. Omvandlingar som har stor påverkan på samhällets karaktär kan regleras av bestämmelser eller rekommendationer enligt plan- och bygglagen.

Ändrad användning sker till exempel genom att en verksamhet läggs ner och ersätts av boende eller annan verksamhet. Detta påverkar trafiken och livet i samhället både på land och till sjöss. Fiskebåtar och redskap har i allt större utsträckning ersatts av fritidsbåtar och fritidsutrustning. Ändrad användning av byggnader kräver olika former av tillstånd liksom utnyttjande av stränder och vatten för bryggor och tilläggsplatser för andra båtar.

Ändrade ägoförhållanden medför oftast att bostadshus och tomtmark, sjöbodas och bryggors successivt eller snabbt genomgår en "standardhöjning". Försök att undvika försäljning av bostadshus till personer bosatta på annan ort har pågått under lång tid men misslyckats. Försäljning av sjöbodas har reglerats kommunernas sjöbodpolicies. För att styra alltför genomgripande omvandlingar krävs därför information om ortens bebyggelsekaraktär och regler enligt plan- och bygglagen.

Vad ska värnas?

Alla epoker? Vissa epoker? Spåren från fisket? Vissa karaktärsdrag? Unika förhållanden?

I Hunnebostrand är spåren i landskapet av fiske, stenhuggeri, handel och samhällservice betydelsefulla för upplevelsen. De består av:

- Kontrasten mellan de omgivande och obebyggda Söndre och Nordre Hoge Berg och den småskaliga bostadsbebyggelsen med tidstypiska karaktärsdrag från olika tider.
- Enstaka låga enkelstugor och små dubbelhus med uthus nedanför Söndre Hoge Berg samt innanför Sörstrand och Norstrand. Bostadshus med tidstypiskt utseende i i dalgången öster om Nordre och Söndre Hoge Berg. Kvarvarande servicebyggnader av olika slag.
- Den täta raden och grupperna av faluröda sjöbodas med framförliggande bryggors utmed hamnen samt kajer och kajplaner från stenhuggartiden.
- Kontrasten mellan smala bostadsgator och gränder och Strandgatan längs stranden.
- Kvarvarande rester av stenbrott.

I Ulebergshamn är spåren i landskapet av fiske, sjöfart och stenhuggeri av betydelse för upplevelser. De består av:

- Kontrasten mellan obebyggda berg och gruppen med äldre bostadshus ovanför hamnen och utmed landsvägen.
- Enstaka låga enkelstugor och tidstypiska dubbelhus från olika tider med omgivande trädgårdar på sluttningen ovanför hamnen och längs landsvägen.
- Rester från stenhuggartiden i form av stenbrottsrester, stendetaljer längs gator, i trädgårdar och på kajer.
- Hamnmiljön med äldre sjöbodas, magasin, bryggors, stensatt kaj och en f d uppläggningsplats vid vikens mynning.

De bruksmässiga värdena är viktiga för att hålla de gamla delarna levande. Det är viktigt att:

- Förutsättningarna för kvarvarande fiske inte försämrats och att andra näringar, turism och friluftsliv anpassas till platsens förutsättningar.

Hur kan det ske?

Olika möjligheter diskuteras i följande avsnitt.

Slutsatser och rekommendationer för framtiden - steg 4

Översiktsplanering

Översiktsplanen 1990

Kommunens inställning är generellt att kustens bebyggelsetradition ska värnas men att möjligheterna till helårsboende ska stimuleras. Det framgår av texten under rubriken Kulturmiljövård.

”Ny bebyggelse i kustorterna liksom på landsbygden bör, både vad det gäller lokalisering och utformning, ges en karaktär som ansluter till den befintliga. Förändringar och kompletteringar i den äldre bebyggelsen bör ske under sådana former att helhetsintrycket och kulturmiljövårderna behålls. Till ledning har kommunfullmäktige antagit ”Råd och anvisningar för vård av bebyggelsemiljön i kustsamhällena”.

”Kustsamhällena lever sedan många årtionden tillbaka under hotet att alltför många hus endast används för fritidsboende. Detta har speciellt drabbat de äldre delarna av samhällena, vilka förlorat mycket av det sociala liv som är en del av de kulturhistoriska värdena. Möjligheten att vara bofast även inom den äldre bebyggelsen bör därför stimuleras, så att ombyggnader kan ske inom ekonomiskt realistiska ramar, vilka bör beaktas vid bygglovsprövning.”

Hunnebostrand - Ulebergshamn behandlas under Områdesvisa rekommendationer och under Service. Det framgår att områdesplanen från 1978 ska gälla till vidare. Näraliggande bostadsutbyggnad föreslås på Skalberget. Behov av mark för ny högstadieskola och nytt hotell nämns eftersom Hunnebostrand har rollen som servicecentrum för de norra delarna av kommunen.

Områdesplan 1978

En bevarandeplan rekommenderas för de äldsta delarna av Hunnebostrand. För framtiden föreslås bli a ålderdomshem dels på berget centralt i samhället dels öster om väg 875 samt utbyggnad av bostads- och industriområden öster om den dåvarande bebyggelsen. Nya fritidshusområden föreslås i Ulebergshamn, där den enda livsmedelbutiken skulle läggas ner.

Översiktsplan 2004

Som mål för Bygg & boende anges bland annat:

- Vid planläggning och i varje enskilt fall ska hänsyn tas till naturens förutsättningar.
- Arbeta för varsam ombyggnad i tätorter med kulturhistorisk bebyggelse.

Under Bebyggelseutveckling anges att befolkningens ålderstruktur karaktäriseras av en förhållandevis stor andel äldre personer. Och att ca 50 hus per år omvandlas från åretruntbostäder till fritidsbostäder.

Allmänt anges att:

”Kulturmiljö är vår gemensamma historia så som den avspeglar sig i landskapet och bebyggelsen. För Sotenäs är urvalet en direkt följd av kommunens näringar och bosättningsmönster. Fiskesamhällena och stenhuggeriverksamheten är de mer utmärkande karaktärsdragen i Sotenäs kommun.

*Kulturmiljövård syftar framför allt till att skydda karaktärsdrag och sammanhang i kulturmiljön. De områden som behandlas i översiktsplanen är oftast hela miljöer där **helheten** är det viktiga.”*

För kommunen är de värdefulla kulturmiljöerna en stor tillgång. Den kan tillsammans med andra tillgångar ge stora kvalitéer i boendet.

En rik kulturmiljö lockar också människor till kommunen och är därför viktig för turistnäringen.

Kommunen är angelägen om att en fördjupad dokumentation av kulturmiljöerna görs - såväl av kustens bebyggelseområden som det småskaliga kulturlandskapet - i syfte både att tjäna som underlag för ett säkerställande och för analys av miljömålet God bebyggd miljö.

Som ett led i strävan att värna kustbebyggelsens stora värden och samtidigt uppmärksamma kommunmedborgarna på dessa värden, har den Internetbaserade skriften ”Bebyggelsevård, råd och riktlinjer för nybyggnad och ombyggnad av småhus i Sotenäs kommun” tagits fram av kommunen.

För Hunnebostrand – Ulebergshamn är kommunens målsättning är att planera för fortsatt utbyggnad av helårsbostäder i området. För huvuddelen av den befintliga bebyggelsen i samhället finns detaljplaner upprättade. För de äldsta delarna av Hunnebostrand gäller en detaljplan från 1954 som i några avseenden anses inaktuell.

Översiktsplanen 2004.

Bebyggelsen i den gamla samhällskärnan är välbevarad, men har till övervägande del övergått från helårsanvändning till fritidsanvändning. Den utvecklingen bedöms fortsätta. Det innebär att samhällena växer i ringar allt längre bort från centrum, vattnet och att de ursprungliga kärnorna urholkas.

En stor del av utbyggnaden av Hunnebostrands samhälle har skett öster om Dinglevägen. Även om centrumfunktioner, skola och hamnområde ligger inom gångavstånd kan den trafikerade vägen upplevas som en barriär.

Fortsatt utbyggnad åt öster medför att samhället uppdelas i två delar med helt olika karaktärer med de gemensamma servicefunktionerna mitt emel-

lan. Till dess att ny plan föreligger ska bebyggelsefrågorna hanteras efter upprättade riktlinjer, råd och anvisningar som komplement till detaljplanen för området.

Översiktsplanen 2010

I översiktsplanen nämns att de värdefulla kulturmiljöerna är en stor tillgång för kommunen. De kan, tillsammans med andra tillgångar ge stora kvaliteter i boendet. En rik kulturmiljö anses också locka också människor till kommunen och är därför viktig för besöksnäringen.

Skriften *Bygg med känsla* lyfts fram. Den har tagits fram av kommunen som ett led i strävan att värna om kustbebyggelsens stora värden och samtidigt uppmärksamma kommunmedborgarna på dessa värden. Skriften innehåller fakta och tankar om arkitektur, estetik och bohuslänska förhållanden, kombinerat med anvisningar för hur man bör behandla gamla hus för att värna om deras kulturarv.

Ett kulturmiljöunderlag togs fram av Bohusläns museum under hösten 2009. Det ger en samlad och uppdaterad bild av kommunens kulturmiljöer och deras värden. Detta underlag ska fungera som utgångspunkt för ett kulturmiljöprogram. Ett antal värdefulla kulturmiljöer har pekats ut. Däribland:

Hunnebostrand

Hunnebostrand utgör sammantaget ett välbevarat kustsamhälle med bebyggelse från framförallt 1800-talets slut. Några hus utmed Norra strandvägen vittnar om samhället så som det kan ha sett ut redan under 1800-talets början med sina likstora gavlar förlagda mot havet. Sjöbodsraden är variationsrik med bodar och magasin i varierande storlek och är betydelsefull för helhetsintrycket. Även de enstaka sjöbodarna och magasinerna på St. Görans ö samt bodarna och vadbocken på Fiskholmen är betydelsefulla för helhetsupplevelsen av hamnområdet. Den nationalromantiskt präglade träkyrkan är karaktärsskapande i samhället.

Ulebergshamn

Minnena från stenhuggeriverksamheten i Ulebergshamn består bl a av en före detta folketshusbyggnad och en samling av mindre bostadshus, varav några med våningshög källarvåning. Här finns även det vackra "kaptenshuset", hus nr 40, från 1890-talets slut med sin vackert formade glasveranda och sin fint bearbetade stentrappa samt de stora magasinerna och en kajanläggning för utlastning av sten.

Besöksnäringen uppmärksammas som en betydande och växande näringsgren med mycket stor utvecklingspotential. Det unika landskapet med goda förutsättningar för rekreation, upplevelser och friluftsliv samt tätorternas karaktäristiska bebyggelsemiljöer är viktiga förutsättningar för besöksnäringen.

Bland förutsättningarna för en god livsmiljö i tätort anges bl a bevarade bebyggelsemiljöer av stort kulturhistoriskt värde på den positiva sidan medan minskande befolkning och utdöende tätortskärnor uppräknas på den negativa sidan.

För Hunnebostrand-Ulebergshamn nämns att landskapet och den bebyggda miljön präglas av stenindustrins storhetstid. Samhällena har successivt växt samman och utgör nu ett gemensamt tätortsområde. Samtliga servicefunktioner är lokaliserade i Hunnebostrand. De flesta helårsboende bor i de modernare bostadsområdena på den östra sidan av väg 174 i Hunnebostrand. Inom området finns god tillgång till skola, service och närrekreation, men de helårsboende minskar i de centrala delarna och en "segregation" mellan helårsboende och fritidsboende. I Ulebergshamn reduceras karaktären med stora trädgårdstomter genom förtätning.

Centrala utvecklingsmöjligheter finns huvudsakligen i den nordöstra delen av Hunnebostrand. Förtätningens möjligheter kan finnas inom ett flertal områden. Ny bebyggelse kan även vara lämplig i nära anslutning till större vägar.

Det nya kulturmiljöprogrammet ska presentera de kulturhistoriska värden och miljöer och förmedla hur dessa miljöer ska förvaltas och utvecklas. Kulturmiljöerna bör ses som en värdefull tillgång både för boende och besökare.

Vid arbetet med FÖP:ar för tätortsområdena anges att inventeringar bör göras inom de utpekade värdefulla miljöerna. Inventering bör innehålla beskrivningar av bebyggelsens struktur, bebyggelsen, mellanrummen; allmänningarnas funktion, gatornas utformning mm. Hänsyn till dessa värden ska kunna tas i ett tidigt skede av planeringsprocessen men inte utgöra hinder för utveckling av områdets kvalitet och attraktivitet.

Råd och riktlinjer för nybyggnad och ombyggnad av småhus i Sotenäs kommun

Skriften som är internetbaserad syftar enligt förordet till att vara en inspirerande vägledning för den som ska bygga.

I det första avsnittet som handlar om estetik, arkitektur och bohuslänska förhållanden framhålls vikten av att bygga nytt med estetisk kvalitet i samklang med naturen och den äldre bebyggelsen.

Det andra avsnittet innehåller konkreta råd om vård av äldre hus. Det handlar om underhåll, tillbyggnader, balkonger och verandor, fasader, målning och färgsättning, snickeridetalljer, fönster, grunder, tak, interiörer och trädgårdar. Huvudbudskapet är att respektera den ursprungliga bebyggelsens karaktärsdrag.

Utdrag ur Öp 2010

Den lokala bebyggelsehistorien beskrivs i avsnitt tre. I texten ingår tidiga planeringsformer, äldre hustyper, kustsamhällets utveckling under 1900-talet samt typhus och bohuslänska förhållanden.

Avsnitt fyra "Se platsen" handlar om att förhålla sig till Sotenässets olika miljöer, kustsamhällets äldre och nyare delar, kustnära lägen utanför tätorter samt inlandet.

Att bygga nytt i känsliga lägen är avsnitt fem. Där ingår: Bygg i harmoni med landskapet, Rummet mellan byggnaderna, Arkitektens roll i småhusbygget och Nya byggnaders formspråk.

Skriften avslutas med anvisningar om var det finns vidare information och en litteraturlista.

Det framgår inte om skriften är antagen som en del av översiktsplanen eller om den enbart anses vara en fristående informationsskrift.

Detaljplanering

Stadsplan för Hunnebostrands municipalsamhälle

Detaljplanen från mitten av 1950-talet täcker hela samhället. Det medförde stort arbete och många svåra detaljfrågor. Byggnadsverksamheten hade börjat utan någon plan för hela samhället och det gällde att hindra olämplig bebyggelse. Arbetet påbörjades 1946 av Sune Lindström på VBB, fortsatte med ändringar 1948 och avgjordes slutligen i kommunikationsdepartementet 1954.

Ett problem är industriområdet vid hamnen:

"Man torde icke kunna räkna med att vare sig fisket eller sommargäströrelsen kunna bli det väsentliga i samhällets näringsliv... Det torde vara tveksamt, om intagande av ett stort industriområde i samhällets centrum vid hamnen är lämpligt. Invändningar kunna främst göras med hänsyn till den allmänna trevnaden. Men vid planens upprättande har planförfattaren här stått inför ett fullbordat faktum."

Ett annat problem är hänsyn till befintlig bebyggelse:

"Med hänsyn till den säregna bebyggelse, som finnes inom stora delar av samhället, har stadsplanebestämmelserna måst givas en speciell utformning, så att fortsatt tillvaro för de här hävdvunna bebyggelseformerna möjliggöres."

Däremot har de kommunala myndigheterna ej velat biträda planförfattaren i hans förslag att bevara den arkitektoniska karaktären i samhällets centrala parti vid hamnen genom att intaga föreskrift med innebörd att byggnadernas gavlar skola vändas mot sjösidan."

Ett tredje problem är behovet av allmänna byggnader:

"Områden för allmänna byggnader ha inlagts dels i centrum nordväst från kyrkan med reservat för eventuellt hotell och restaurang samt eventuellt ålderdomshem, båda med utsikt över havet...Socknens ålderdomshem i Tossene accepteras nämligen icke av många åldringar, därför att det är beläget inne i landet utan kontakt med havet...Mattsgården, en gammal vacker byggnad nere vid hamnen, har av planförfattaren önskat bevara på mark för allmänna byggnader i syfte att gården så småningom skulle restaureras och tagas i bruk antingen för kommunala expeditioner eller som ungdoms- eller hembygdsgränd. Så har emellertid ej kunnat ske."

I detaljplanen finns inga bestämmelser om byggnadernas utseende med undantag för hushöjder, takvinklar och takkupor och i vissa fall taknockens riktning.

Kulturmiljöprogram

Kulturmiljöer i Sotenäs kommun - utkast 2009 Hunnebostrand

Samhället har tradition som ett av Bohusläns äldsta och under en tid största fiskelägen och har ett förflutet som ett centrum för stenhuggerinäringen i Bohuslän.

Hunnebostrand är beläget på Sotenässets norrsida omgiven av höga berg, Söndre och Nordre Hoge Berg, samt med ett gott skydd från havet genom St Göransö. Möjligen är Hunnebostrand ett av Bohuslän allra äldsta kustsamhällen och samhället var redan på 1500-talet ett av länets största kustsamhällen. När sillen försvann under första hälften av 1700-talet fanns enbart ett antal hushåll kvar på orten. Sillens återkomst under senare delen av 1700-talet innebar ett uppsving men inte att jämföras med 1500-talets sillfiskeperiod. Från denna tid och fram till 1800-talets mitt finns enstaka hus bevarade sydväst om Söndre Hoge Berg samt på sluttningen av Nordre Hoge Berg, vid Nordstrand. Under 1800-talets första decennier och fram till 1900-talets första decennier utvecklades samhället mycket tack vare bättre fiske samt den stenhuggeriverksamhet som växte fram på orten och dess omgivning. Under 1800-talet var samhället centrum för stembrytningen i Bohuslän. År 1903 blev Hunnebostrand municipalsamhälle. Under första halvan av 1900-talet växte samhället ut från strandområdet och upp mot landsvägen och skapade en förtätning av den glesa bebyggelse som tidigare vuxit upp i denna del.

Alltjämt är det utmed stranden och mellan stranden och Söndre Hoge Berg som den äldre bebyggelsen finns. Utmed strandkanten ligger en tät rad av sjöbodar och magasin i varierande storlek och utformning. Bebyggelsen ligger tätt utmed den gamla genomfartsleden samt de smala gränderna mellan Södra Strandgatan och berget.

Kyrkan, en träkyrka ritad av Sigfrid Eriksson och uppförd 1911, utgör en av de få nationalromantiskt präglade kyrkorna i Bohuslän.

Förslag till område för dokumentation av bebyggelsen i Hunnebostrand.

Kulturhistoriska kvaliteter och värden: Hunnebostrand utgör sammantaget ett välbevarat kustsamhälle med bebyggelse från framför allt 1800-talets slut. Några hus utmed Norra Strandvägen vittnar om samhället så som det kan ha sett ut under 1800-talets början med sina likstora gavlar förlagda mot havet. Sjöbodraden är variationsrik med bodar och magasin av varierande storlek och är betydelsefull för helhetsintrycket. Även de enstaka sjöbodarna och magasinerna på St Göransö samt bodarna och vadbocken på Fiskholmen är betydelsefulla för helhetsupplevelsen av hamnområdet. Den nationalromantiskt präglade kyrkan är karaktärsskapande i samhället.

Ulebergshamn

Ett ungt kustsamhälle där fiske, stenhuggeri och fraktfart satt sina spår.

Ulebergshamn är ett ungt kustsamhälle även om området sannolikt redan under 1500-talets slut fungerade som hamn. Mellan 1887 till 1892 hade bostadshusen ökat från två till tjugo. Huvudnäringen var stenindustri, fiske samt fraktfart och det fanns vid senare tidpunkten två stenhuggerier och två sillmagasin. Stenhuggeriverksamheten kom dock att dominera verksamheten på orten och samhällets äldre bebyggelse präglas av små bostadshus högre upp i samhället från sekelskiftet fram till 1920-talet som var bostäder för stenhuggare. Ett antal större bostadshus närmare havet byggdes av skeppare och andra som hade havet som arbetsplats.

Kulturhistoriska kvaliteter och värden: Minnena från stenhuggeriverksamheten i Ulebergshamn är dels i form av en större folketshusbyggnad, samlingen av mindre bostadshus varav några med våningshög källarvåning. Här finns även det vackra kaptenshuset, hus nr 40 från 1890-talets slut med sin vackert formade glasveranda och sin fint bearbetade stentrappa samt de stora magasinerna samt en kajläggning för utlastning av sten.

Förslag till område för dokumentation av bebyggelsen i Ulebergshamn.

Hunnebostrands bildarkiv

I slutet av 1990-talet startade Hunnebostrands Bildarkiv en inventering av samhällets hus. Ca 400 hus ska förtecknas och inventeringen pågår fortfarande. Kyrkböcker, mantalslängder, andra källor och intervjuer med boende används för att samla in uppgifter om husen och de som har bott där. Sommaren 2010 fanns sex olika rapporter. De behandlar Hällå i Sörstrané, Norstrané, Êrne stenhöggeri, Bäckliden, Området kring Kyrkogatan samt Södra Sörstrané. Rapporterna innehåller uppgifter om när husen byggts, långa förteckningar på personer som har bott i husen och fotografier på både hus och människor.

En av rapporterna från Hunnebostrands Bildarkiv.

Rekommendationer för Hunnebostrand-Ulebergshamn

Miljön i de två samhällena Hunnebostrand och Ulebergshamn är mycket olika även om de finns vissa gemensamma karaktärsdrag. Båda orterna har präglats av fiske, sjöfart och stenhuggeri. Nybyggnadstrycket är stort i området.

Hunnebostrand är en av kustens största tätorter, huvudort för den norra delen av Sotenäs med både arbetsplatser och service samt en attraktiv turistort. Ulebergshamn är en liten ort utan serviceutbud eller arbetsplatser. Kommunen ser Ulebergshamn som en del av det större samhället.

I båda orterna finns bevarad tidstypisk bebyggelse främst från senare delen av 1800-talet och första delen av 1900-talet då stenhuggerinäring hade stor betydelse. I Hunnebostrand finns även traditionellt placerade bryggor, bodar och bostadshus från fiskelägestiden. I båda orterna finns magasin och kajer som minner om tider med betydande sjöfart och fiske med större fartyg.

Båda samhällena anges i översiktsplanen som kulturmiljöer som bör ses som en värdefull tillgång för boende och besökare. Gällande detaljplaner har få eller inga bestämmelser för bevarande/utformning av den befintliga bebyggelsen.

Om Hunnebostrand-Ulebergshamn ska kunna behålla sin kulturhistoriskt värdefulla karaktär är det viktigt att både kunskaps-, upplevelse- och bruksvärden och karaktärsdrag från olika tidsperioder tas tillvara.

För att värna om och ta tillvara särarten och karaktärsdragen i det bohuslänska landskapet bör tillkommande bebyggelse lokaliseras och utformas med stor hänsyn till hur det bergiga landskapet uppfattas från havet. Med hänsyn till landskapsbildningen och kulturhistoriska värden bör avvägningen mellan bebyggda områden, kvarvarande stenbrott och naturliga berg göras med omsorg. Det är av stort värde att det i bebyggelsestrukturen går att avläsa en gräns mellan de två samhällena.

En bebyggelseinventering har gjorts för enstaka välbevarade byggnader som underlag för en detaljplan med bevarandeariktning för de äldsta delarna av Hunnebostrand. Om säregna karaktärs-

drag inom den befintliga bebyggelsen ska kunna bevaras eller förstärkas bör mer övergripande inventeringar genomföras inte enbart för bebyggelseområden från 1800-talet och för områden från 1900-talets första hälft.

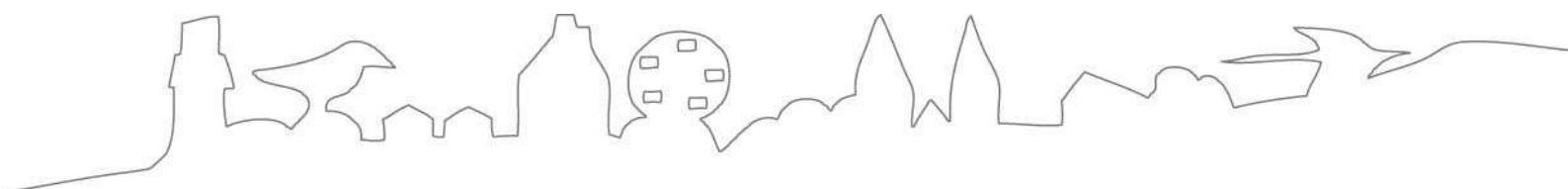
I en fördjupning av översiktsplanen för tätorten bör markeras vilka enstaka byggnader eller sammanhängande miljöer som enligt PBL 8kap 13§ har stort kulturhistoriskt värde. Rekommendationer för hur olika karaktärsdrag kan bevaras och utvecklas bör framgå av ett kulturmiljöprogram knutet till den fördjupade översiktsplanen.

För delområden med högt kulturhistoriskt värde bör detaljplaner med hänsynsbestämmelser tas fram. För de äldsta delarna av Hunnebostrand pågår detta arbete. Ett gestaltungsprogram med kulturhistorisk information och vägledning ska fogas till detaljplanen.

För att skapa trafiksäkra och attraktiva vistelsemiljöer på gator och allmänna platser för boende och besökare bör Strandgatorna regleras och utformas som gångfartsmiljöer. Det är en fördel om det föredömliga arbetet som genomförts på det södra kajområdet i Hunnebostrand kan fortsätta längs övriga delar av stranden.

Förslag till avgränsning av området för hänsyn till kulturhistoriska värden.

LÄNSSTYRELSEN
VÄSTRA GÖTALANDS LÄN